

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय
माननीय न्यायाधीश श्री ओम प्रकाश मिश्र
फैसला

मुद्दा:- हक कायम दर्ता।

मुद्दा नं. ०६६-CI-०४९८

काठमाडौं जिल्ला काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. १६ बस्ने गुह्येधर तुलाधर-१ पुनरावेदक
विरुद्ध वादी

काठमाडौं जिल्ला काभ्रेस्थली गा.वि.स. नं. ५ बस्ने सानुकान्छा रावलको मु.स.
गर्ने बालहरि रावल -----१
गणशेलाल श्रेष्ठको मु.स. गर्ने काठमाडौं जिल्ला काठमाडौं महानगरपालिका वडा
नं. ३० बस्ने द्वारिकालाल श्रेष्ठको मु.स. गर्ने निजकी श्रीमती ऐ. ऐ. बस्ने
अम्बिका श्रेष्ठ -----१

प्रत्यर्थी
प्रतिवादी

मुद्दा नं. ०६९-CI-१२६३

गणशेलाल श्रेष्ठको मु.स. गर्ने काठमाडौं जिल्ला काठमाडौं महानगरपालिका वडा
नं. ३० बस्ने द्वारिकालाल श्रेष्ठको मु.स. गर्ने निजकी श्रीमती ऐ. ऐ. बस्ने
अम्बिका श्रेष्ठ -----१

पुनरावेदक
प्रतिवादी

विरुद्ध

काठमाडौं जिल्ला काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. १६ बस्ने गुह्येधर तुलाधर-१ पुनरावेदक
वादी

शुरु तहमा फैसला गर्ने:- जि. न्या. श्री प्रभा बस्नेत
काठमाडौं जिल्ला अदालत

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने:- मा.न्या. श्री कृष्णप्रसाद बस्याल
मा. न्या. श्री जनार्दनबहादुर खड्का
पुनरावेदन अदालत पाटन।

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२(१)को खण्ड (क) र (ख) बमोजिम दोहोर्न्याई हेर्ने निस्सा प्रदान भै दायर हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र निर्णय यस प्रकार छः-

काठमाडौं जिल्ला काभ्रेस्थली गा.वि.स. वडा नं. ५ (ग) कि.नं. १२ को जग्गा दर्ता गरी पाउँ भनी मिति २०५२।८।१ मा हकदावी निवेदन परी आवश्यक कारवाही हुँदा मेरो नाउँमा ज.ध. पूर्जा बनाउनु पर्नेमा कार्यक्षेत्रको अभाव देखाई मिति २०५९।१०।२० मा गरेको मालपोत कार्यालय काठमाडौंको निर्णय कानून सम्मत छैन। मौजा धर्मस्थली हा.नं. ४२० को रोपनि २ हाल नापीमा काभ्रेस्थली गा.वि.स. वडा नं. ५ ग कि.नं. १२ क्षेत्रफल ३-०-० कायम भएको र उक्त जग्गा बिर्ता नभई रैकर भएकोले मृत्यो ताम्राकारले मिति २०१२।५।२७ को र.नं. ६६३ बाट राजदेवी तुलाधर र अष्ट देवी तुलाधरलाई शे.ब. गरी दिएकोमा आमा अष्ट देवी तुलाधर मिति २०४८।८।१४ मा परलोक हुन भएकोले म हक खाने छोरा भएको हुँदा उल्लेखित जग्गाको आधा हक हिस्सा मेरो नाममा नामसारी गरी दर्ता समेत गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको फिराद पत्र।

वादीले दावी लिएको उक्त जग्गा पोता बिर्ता जग्गा भएको र हाल सम्म पनि कानूनी हकदारबाट कानून बमोजिम मुलुकी ऐन जग्गा पजनीको १७ तथा जग्गा मिच्नेको १८ नं. बमोजिम हदम्याद भित्र दावी नभएको, साविक पोतावाला बुद्धिलक्ष्मि सिकर्मीनी मर्दा २००५ मा मिति २००४।४।१२ को मुचुल्का बमोजिम निजको हकदार मृत्ये सिकर्मीको नाउँमा कायम भएको साविक पोता बिर्ता यट्खा मौजाको पोता नं. १८२/१६२ बमोजिमको १४।।। मध्येबाट भिड्ने जग्गा भएको हुँदा हाल सम्म विपक्षीले बाली सम्म बुझ्न नआएको साविक नापीको बखतमा मोहीले जग्गा धनीको नाम नदेखाएको, बिर्ता उन्मुलन ऐन, २०१६ को संशोधित दफा ७(क) बमोजिम जग्गा कमाउनेले "ख" श्रेणीको बिर्ता जग्गा दर्ता गर्न पाउने कानूनी व्यवस्था भएको हुँदा उक्त जग्गा मोहीको हैसियतले मोहीको नाममा हक कायम गरी दर्ता नामसारी गरी जग्गाधनी प्रमाणपूर्जा पाउँ तथा विपक्षीको झुठ्ठा र कपोल कल्पित फिराद खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी सानुकान्छा रावलको प्रतिउत्तरपत्र।

स्व. पिता गणेशलाल श्रेष्ठले साविक जग्गावाला मृत्यु तमोटनीबाट मिति २०१५।१०।१४ मा काठमाडौं पोता रजिष्ट्रेशन अड्डाबाट र.नं. २३६८ को फाईलपत्रको लिखतबाट खरिद गरी लिनु भएको साविक पोता लगत नं.१७४ मा दर्ता भै सर्वे नापीका बखत कायम भएको कि.नं. १२ को जग्गा स्व. पिता गणेशलाल श्रेष्ठको नाउँमा साविक धर्मस्थली मौजा हा.नं. ३६० को लगतबाट भिडी स्व. पिताको नाउँमा दर्ता हुने जग्गा भएको हुदा उक्त विवादित कि.नं. १२ को जग्गा पिता स्व. गणेशलाल श्रेष्ठको नाउँमा दर्ता गरी हक कायम गरी पाउँ। विपक्षी वादीले फिरादपत्रमा दावी लिनु भए बमोजिम विपक्षीका नाममा हक कायम हुने सक्ने होइन। फिराद खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी गणेशलाल श्रेष्ठको मुद्दा सकार गर्ने द्वारिकालाल श्रेष्ठको प्रतिउत्तर पत्र।

२०२२ साल देखि मोहीसंग बाली बुझ्नेको वा कुनै सम्पर्क गरेको लिखत कागज समेत कुनै नदेखिएको अवस्थामा दावीको जग्गामा वादी दावी पुग्न सक्दैन भन्ने समेतको काठमाडौं जिल्ला अदालतको मिति २०६३।७।१५ को फैसला।

वादी दावी बमोजिम मेरो नाममा नामसारी दा.खा. हक कायम दर्ता समेत हुने जग्गालाई गैह्र कानूनी तवरबाट शुरु अदालतले मलाई हराई विपक्षी मध्येका बालहरि रावललाई जिताउने गरी शुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट २०६३।७।१५ मा भएको त्रुटीपूर्ण फैसला बदर गरी पाउँ भन्ने वादी गुह्येधर तुलाधरको पुनरावेदन अदालत पाटनमा परेको पुनरावेदन पत्र।

काठमाडौं जिल्ला अदालतको फैसला प्रमाण मुल्याङ्कनको परिप्रेक्ष्यमा फरक पर्न सक्ने हुँदा छलफलको लागि अ.बं. २०२ नं. तथा पुनरावेदन अदालत नियमावली २०४८ को नियम ४७ बमोजिम विपक्षीहरूलाई झिकाई नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने मिति २०६४।५।२० गतेको पुनरावेदन अदालत पाटनको आदेश।

बिर्ता लगतमा भिडिएको कारण बिर्ता उन्मुलन ऐन बमोजिम कुनै पनि जग्गाधनीले रैकरमा परिणत गराउन नसकेको समेत आधार प्रमाणबाट मोहीले रैकर नामसारी गराउन पाउने ठहरी आजै दे.पु.नं. ७४८, ७५२ को हक कायम मुद्दामा शुरु जिल्ला अदालतको ठहर सदर भै आजै फैसला भएको हुँदा प्रस्तुत मुद्दामा वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहराई काठमाडौं जिल्ला अदालतले मिति २०६३।७।१५ मा गरेको इन्साफ मनासिब हुँदा

सदर हुने ठहर्छ भन्ने पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६४।१०।२७ को फैसला।

पुनरावेदन अदालत पाटनले गरेको फैसलामा चित्त बुझेन। जग्गा नामसारी गराउने सम्बन्धमा नेपाल कानूनले हदम्यादको व्यवस्था गरेको छैन। बिर्ता जग्गा भएको भए मात्र मोहीको नाममा रै.प. दर्ता हुने सक्ने कानूनी व्यवस्था छ तर मोही हकदारका तर्फबाट पेश गरिएको दावीको लगत नै २०२०।१२।१९ मा नै रै.प. दर्ता भई सकेको अवस्थामा उक्त लगतका सम्बन्धमा अध्ययन नै नगरी सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त समेत विपरित हुने गरी शुरु जिल्ला अदालतले गरेको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला त्रुटीपूर्ण हुँदा न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२(१)(क)(ख) बमोजिम मुद्दा दोहोर्न्याई हेरी न्याय पाउँ भन्ने वादी गुह्येधर तुलाधरको यस अदालतमा पर्न आएको निवेदन।

विवादीत कि.नं. १२ को जग्गा पिता स्व. गणेशलाल श्रेष्ठका नाममा कायम भई दर्ता भएको मौजा धर्मस्थली हा.नं. ३६० को लगत संग भिडी दर्ता हुने जग्गा हो भन्ने कुरा मालपोत कार्यालय डिल्लीबजारले काठमाडौं जिल्ला अदालतलाई मिति २०६१।२।२२ समेतमा लेखेको पत्रबाट प्रष्ट भएको छ। उक्त जग्गा मेरा पिता स्व. गणेशलाल श्रेष्ठले दाता मृत्यु तमोटनी का.ई. यट्खाबाट मिति २०१५।१०।१४ मा र.नं. २३६८ को फाँर्छे लिखतले काठमाडौं पोता रजिष्ट्रेशन अड्डाबाट खरिद गरी लिनु भएको मौजा धर्मस्थली पोता लगत नं. ३७७ को ढलकाप १ र पोता लगत नं. १७४ को ढलकाप रोपनी ३ को मेरो पिता स्व. गणेशलाल श्रेष्ठका नाममा २०२०।११।२७ मा नै रैकर परिणत भै कायम भएको हा.नं. ३६० को रैकर लगतको ढलकाप रोपनी १ र ढलकाप रोपनी ३ को जग्गा मध्येबाट स्व. पिता गणेशलाल श्रेष्ठको नाममा भिडी दर्ता हुने विवादित कि.नं. १२ को जग्गा मोहीको नाममा रै.प. दर्ता हुन सक्ने अवस्थाको जग्गा नभएकोले मेरा सबुद प्रमाणको मुल्याङ्कन नै नगरी विद्यमान कानूनी व्यवस्था तथा स्थापित सिद्धान्त समेतको विपरित हुने गरी शुरु जिल्ला अदालतले गरेको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला त्रुटीपूर्ण हुँदा न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२(१)(क)(ख) को आधारमा मुद्दा दोहोर्न्याई हेरी इन्साफ पाउँ भन्ने प्रतिवादीको यस अदालतमा पर्न आएको निवेदन।

यसै लगाउको ०६४-RI-१४३० को मुद्दा दोहोर्न्याई पाउँ भन्ने निवेदनमा निस्सा प्रदान भई सकेकोले सोही लगाउको प्रस्तुत निवेदनमा पनि सोही मुद्दामा उल्लेखित आधार र कारणबाट न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२(१)(क)(ख) बमोजिम मुद्दा दोहोर्न्याई हेर्ने निस्सा प्रदान गरिदिएको छ भन्ने यस अदालतबाट मिति २०७०।२।१९ मा भएको आदेश।

नियम बमोजिम साप्ताहिक तथा दैनिक मुद्दा पेशी सूचीमा चढी पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदक प्रतिवादी द्वारिकालाल श्रेष्ठको मु.स. गर्ने अम्बिका श्रेष्ठका तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ताद्वय श्री विश्वप्रकाश सिग्देल र श्री सुनिल शाक्य तथा प्रत्यर्थी प्रतिवादी बालहरि रावलका तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ताद्वय श्री काशीप्रसाद घिमिरे र श्री राजेश खड्काले गर्नु भएको बहस सुनियो।

अब पुनरावेदन सहितको मिसिल अध्ययन गरी शुरू काठमाडौं जिल्ला अदालतले वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहर्न्याएको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला मिले नमिलेको के रहेछ र पुनरावेदकहरूको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्ने हो होइन भन्ने विषयमा निर्णय दिनु पर्ने देखिन आयो।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा काठमाडौं जिल्ला काभ्रेस्थली गा.वि.स. वडा नं. ५(ग) किनं १२ को ३-०-० जग्गा दाता मृत्यो ताम्राकारनीले मिति २०१२।५।२७ मा गरीदिएको शेषपछिको बकसपत्रबाट आमा अष्टदेवी तुलाधर र राजदेवी तुलाधरको हक हुन आएको मौजा धर्मस्थली हा.नं. ४२० मा रैकर परिणत भएको जग्गा हो आमाको मृत्यु पश्चात आधी जग्गामा म हक खाने छोराको हक हुन आएको जग्गामा मेरो हक कायम गरी पाउँ भन्ने वादी गुह्येधर तुलाधरको फिराद दावी देखिन्छ भने दावीको जग्गा मतंग सिकर्मीका नाममा कायम भएको पोता नं. १८२/१६२ को जग्गा मध्येबाट भिड्ने बिर्ता जग्गा भएकोले मोहीका नाममा रै.प. दर्ता हुने हुँदा वादी दावी झुठ्ठा हो भन्ने प्रतिवादी बालहरि रावलको र उक्त किनं १२ को जग्गा पिता गणेशलाल श्रेष्ठले दाता मृत्यु तमाटेनीबाट मिति २०१५।१०।१४ मा काठमाडौं पोता रजिष्ट्रेशन अड्डाबाट खरीद गरीलिएको मौजा धर्मस्थली पोता लगत नं. १७४ को जग्गा भै मिति २०२०।११।२७ मा रैकरमा परिणत भै हा.न. ३६० कायम भएको जग्गा हो भन्ने प्रतिवादी द्वारिकालाल श्रेष्ठको प्रतिउत्तरपत्र भएको प्रस्तुत मुद्दामा शुरू जिल्ला अदालतले

वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहर्न्याएको फैसला पुनरावेदन अदालत पाटनबाट सदर भएकोमा मुद्दा दोहोर्न्याई हेरी पाउँ भनी वादी गुह्येधर तुलाधर र प्रतिवादी द्वारिकालाल श्रेष्ठको निवेदन परी यस अदालतबाट मुद्दा दोहोर्न्याई हेर्ने निस्सा प्रदान भै दायर हुन आएको देखियो।

यसमा यसै लगाउको पुनरावेदन वादी लोकरत्न तुलाधर र प्रत्यर्थी प्रतिवादी बालहरि रावल समेत भएको ०६६-CI-०४९७ नं. समेतको हक कायम मुद्दामा दावीको किनं १२ को जग्गामा वादीको हक पुग्ने नसक्ने भन्ने सम्बन्धमा विस्तृत विवेचना भै वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहर्न्याएको शुरूको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला सदर हुने ठहरी आज यसै इजलासबाट फैसला भएको छ। उक्त मुद्दाका वादी लोकरत्न तुलाधरले देखाएको जग्गाको श्रोत र प्रस्तुत मुद्दाका वादी गुह्येधर तुलाधरले देखाएको जग्गाको श्रोत उही मिति २०१२।५।२७ को मृत्यो ताम्राकारनीले गरिदिएको भनेको शेषपछिको बकसपत्रको लिखत रहेको देखिएकोले दुवैको हकमा एउटै अवस्था रहने भएको तथा यस सम्बन्धमा उक्त मुद्दामा नै विस्तृत विवेचना भै सकेकोले सोही आधार र कारणबाट प्रस्तुत मुद्दामा पनि शुरूले वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहर्न्याएको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६४।१०।२७ को फैसला मनासिब देखिंदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक वादी र प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन। प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी नियमानुसार मिसिल अभिलेख शाखामा बुझाई दिनु।

न्यायाधीश

उक्त रायमा मेरो सहमत छि।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृतः- सन्तोषप्रसाद पराजुली

कम्प्युटर टाइपः- प्रेमबहादुर थापा

इति सम्बत २०७१ साल मंसिर १७ गते रोज ४ शुभम् -----